

EUSKAL-ERESLARI BIKAIÑAK: RABEL

Musikalari ospetsu oni buruz, Prantziko aldizkari baten, galdera auxe irakurria degu: "Basque ou Suisse?" Euskalduna ala suizarra? Ta erantzuan idazlariak dionez, suiztarrek oso-osoan beren odolekotzat daukate, Rabel'en gurasoen gurasoak Suiza'n jaioak dirala-ta. Aita ere suizarra zan, bai. Ama, ordea, euskalduna: Donibane - San Juan de Luz - ondoko Ciboure erritxoan jaioa. Joseph Rabel eta Mari Deluarte ziran bere ize-nak... Ezkondu aurretik, aitari, bidegille jakitun baitzan, Españara etorri bearra gertatu zitzaion, eta Gastelerriko Aranjuez aldean trenbidegintzan ari zala, ezagutu zun, nun bait, gero bere emazte izango zan euskotar andre gazte ta liraiña. Urtebetegarrengo ezkonduta zeuden. Eta beren lenbiziko frutua munduratzeko zala oarturik, emaztearen jaioterrira aldatu ziran zorionez: len aipatu degun Ciboure erritxora, alegia, Ciboure izen au, nabari danez, euskal izena degu, idazkeran itxuraldatua dagerkigun arren. Euskeraz, Ziburu edo Zubiburu deituko genioke. Ta auxe izango zan, agian, bere izen jatorra, egoki baiño egokiago datorkiona baita. Donibane bukaeran zubi bat aurkitzen da: ta emendik ibaia itxasoratu bitartean, etxe erreskada luze bat, erpeak uretan sartuta, irriparrez eskeintzen dien izpillu garbian beren arpegi txuriari begira ta begira... Itxasertzean bertan, ur geldieziñak etengabe miaskatzen duan balkoidun eta arlanduzko etxe aundi bat... Ementxe jaioko zan 1875'garrengo Epailla-7'an Maurice Rabel aurtxoa, ezagun ditugun guraso zoriontsuen len-semea. Beraz, aitaren aldetik suizarren odoletikoa ba'zan ere, amaren aldetik, eta Euskalerrian jaioa bezela, euskaldun degu bete-betean, gero-tan ain musikalari bikain izango zan Rabel jaioberria.

Rabel gaztaroan

Ziburu'ko etxetzar ontan etziran luzaro bizi izan Rabel pamilikoak. Andik iru urtera, beren bigarren semea jaio artean, geien ere. Geroztik, aita Paris'era aldatua izan baitzan, bertara joan bearra izan zuten pamiliko guztiak. Baña, Rabel txikiaren gogo-barnea, bere seaskatxoa kulunkatu zun itxaso arexen, lurralde arexen, egurats arexen edertasun zoragarrian bein ta betiko tinkatua-edo gelditu zan. Urtero urtero onaxe etorriko baitzan beste jñora baño pozago, bere jaioterriko dantzak eta pelota jokoak ikusirik, itxas-bazter aietako aize osasuntsua arturik eta bere ume-

tako izkeraren musika goxoa entzunik, odoletan zeraman euskaltzaletasuna xuspertu ta indarberritzera.

Ñere ama ere etzan, ziñez, atzera geldituko bere sorterrirako joera ortan, ta, izan ere, onen altzo biguiñean entzun eta ikasitako loéabesti goxoetatik-eta xurgatua izango zun, noski, semeak ere Ziburu bazter ikusgarri ontarako gose-egarria, oso gutxi aurkituko bai-ditugu, txikitan eta nausitan, Rabel bezain **amazulo** izan diran semeak.

Musika-zaletasuna, ordea, aitagandik sortu zitzaion Rabel gazteari. Ura ere oso musikazalea zanez, bere gogorik biziena seme bietatik bata, naiz bestea, zein etzitzaion axola, musikalaria eginda ikustea baitzan. Maurizi izan zan, koxkortu zaneke, musika-doi geiago azaldu zituana. Bero-nek esango digu geroago: "Ume-umetatik atsegin izan zitzaidan neri eresia, nolanaiko eresia ba'zan ere... Ta nere aitak, musikazale oi diran asko baño jakitunagoa baitzan, laister jarri nindun nere ametsik goxoena aurre-ramateko bidetan.

Amalau urte zituan Paris'ko Musika Ikastola Ñagusian pianua, armonia, musikagintza eta abar ikasten azi zanean. Emengo ikastaroak bukatu zituanean, iru urte jarraian, egin zitun alegiñak **Erromako Saria** irabazi al izateko. Baña, ontantxe kukuak oker jo zion, ez bai-zioten baten ere eman, arazo au zala ta etzala, aren Irakasle izandako batzuk makiñatxobat izkanbilla ta zarata atera zuten baña...

Bere izakera ta abar

Jakingarri ditugu, erabat, Rabel'en nagusitako ainbat xeetasun eta ez gijoaz ixilik uztera. Gorputzez oso txikia ta argala zan, soldautzarako ez balio izateko aĩñakoa. Begiak bizi-biziak eta zorrotzak zitun: bekokia zabala: zurizkatzen asitako illeak atzeruntz apainki orraztuak: sudurra dexentea: ta belarriak barren aldetik aragitan sartuta bezela. Beti burutsik ibilli oi zan, baña, egunean-egunean txit apain ta garbi jantzita. Errezale amorratua ornen zan: etzun, alare, tabako-orri garestirik nai izaten, merkeenetarikoa baizik: txorta bakoitza garai artan sos bi-edo kostatzen zanetarikoa, alegia. Lagunartean iñori eskeintzen zionean, alaz ere, erdi parrezka, munduan zan tabakorik garestiena zala esan oi zuan... Eta ona zergaitik: Goi-Ameriketean izan zanean, ango tabako-orria gogorregia zala-ta, txorta pilloa ornen zeraman berak, an zear igaro bear zitun egunetarako; ta legorreratu zaneke azken-portuan dena erakutsi bear izan baitzun dirutza izugarria ordaindu erazi zioten... "Augaitik —zion irriparrez— tabako-orri auxa da neretzat munduan danik garestiena".

Izakeraz, oso ixiltsua ta bakarzalea oi zan: txit ezagun zituaneekin ezik zabaltzen etzana, ta orduan soillik iñoren lepotik parre egitea ta zorrozki adarra jotzea gogoko izaten zitzaiona... Udaldian, urtero urtero, bere jaio-terriruntz etorri bear izaten zun, gorago esan degunez. Baña, azken-urteetan, Ziburu'ko bere etxetzarrera gabe, Donibane'ko ostatu ederrene-takoren batera joko zun... Egunez, orduak eta orduak ematen zitun edo uretan igeri edo ostatuko balkoien baten exerita kai-alderuntz begira ta begira. Gabaz, ordea, berandu arte, ara edo ona ibillaldi luzeen bat egitea gustatzen zitzaion. Esan ol zuanez, neurri-neurritako bizitza egiten zun berak: "berandu oeratu ta berandu jaiki ere...".

Euskera ere poliki egiten ornen zun, ziburutar arrantzale ta pelotariekin-
edo mintzatzen zanean, batez ere. Arrotasunik aundienaz edonun aitortzen
zun, orobat, bere euskal jatorria. Goi-Ameriketara joan zanean, gorputzez
ain txikia, tankeraz ain apaiña ta ixiltsua, musikaz, ordea, ain aundia ta
miragarria zala ikusi zutenean, zorionak ematera inguratu zitzazkion asko
ta asko... Ondorena, nuntarra ote zan galdetu ornen zioten, israeldarra-
edo ematen baizun, batzuen iritziz.

— Ñi, jatorriaz, euskalduna naiz —erantzun zien Rabel'ek.

— Euskalduna?... Ñuntarrak dira, ba, euskaldunak?— galdetu zioten
berriz ere.

— Euskaldunen jatorria, tamalez, ezta ain ezaguna. Ez ornen daki iñork
nundik agertu ziran. Baña, gizaldi asko ta asko dira, Prantzi be-aldea ta
inguruak bere bizilekutz aukeratu zituztela... Israeldar ba'nintz ere ez nintza-
ke, egiz, lotsatuko: baña ez naz ni israeldarra, euskalduna baizik —aitortu
zien beste bein ere Rabel'ek.

Euskaldunak, izatez, ariñak, ausarti edo ameslariak, arro-xamarrek,
buru-gogorrek eta berekoiak dirala esan oi da. Gure dantzariak, pelota-
riak, baserritarrak, langilleak eta arrantzaleak, euskaldunetan geien eza-
gun diranak alegia, bein burutan sartzen zaiena, su ta gar, jomugaraño
eraman arte atzera egiten ez dutenetakoak dirala-ta... Beraz oietarikoak
izan bear gure ereslariak ere... Ta, ara: akats oiexek ez ote dira, ba, bete-
betean, gure Rabel'en izakeran azaltzen zaizkigunak ere?... Akatsak **edo**
doaiak! Egokiago esateko, akatsak **eta** doaiak naas-maas.

S.O.

